

Η απελευθέρωση των Ιωαννίνων 21 Φεβρουαρίου 1913

<http://www.sansimera.gr/>

Ο αγώνας για την απελευθέρωση των Ιωαννίνων υπήρξε η σημαντικότερη στρατιωτική αντιπαράθεση μεταξύ Ελλάδας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο μέτωπο της Ηπείρου, κατά τη διάρκεια του Α' Βαλκανικού Πολέμου (5 Οκτωβρίου 1912- 18 Μαΐου 1913). Η πολεμική αναμέτρηση για την κατάληψη της πρωτεύουσας της Ηπείρου κράτησε σχεδόν τρεις μήνες, από τις 29 Νοεμβρίου 1912 έως τις 21 Φεβρουαρίου 1913, οπότε οι οθωμανικές δυνάμεις παραδόθηκαν στον διάδοχο Κωνσταντίνο, που ηγείτο των ελληνικών όπλων.

Με το ξέσπασμα του Α' Βαλκανικού Πολέμου, τα ελληνικά στρατεύματα, που είχαν συγκεντρωθεί στην περιοχή της Άρτας υπό τον αντιστράτηγο Κωνσταντίνο Σαπουντζάκη (1846-1931), κράτησαν αρχικά αμυντική στάση, με στόχο να εξασφαλίσουν τη μεθόριο. Οι ελληνικές δυνάμεις στο μέγεθος μεραρχίας υπολείπονταν των οθωμανικών δυνάμεων, που διέθεταν για την υπεράσπιση της περιοχής δύο μεραρχίες υπό την διοίκηση του Εσάτ Πασά (1862-1952), ενός Οθωμανού στρατηγού που είχε γεννηθεί στα Ιωάννινα. Το σχέδιο προέβλεπε ότι μετά την ολοκλήρωση των επιχειρήσεων στη Μακεδονία, θα ελευθερώνονταν στρατεύματα για την ανάληψη επιθετικής πρωτοβουλίας στην Ήπειρο.

Αλλά από τις 6 Οκτωβρίου κιάλας άρχισαν οι αψιμαχίες. Γρήγορα, ο ελληνικός στρατός ανέλαβε επιθετικές πρωτοβουλίες και τις επόμενες ημέρες κατέλαβε τη Φιλιππιάδα (12 Οκτωβρίου) και την Πρέβεζα (21 Οκτωβρίου). Στη συνέχεια κινήθηκε προς την πεδιάδα των Ιωαννίνων, όπου είχε συγκεντρωθεί ο κύριος όγκος των τουρκικών δυνάμεων, που εν τω μεταξύ είχε ενισχυθεί με νέες δυνάμεις από την περιοχή του Μοναστηρίου. Έτσι, εξαιτίας αυτού του

γεγονότος, αλλά και των δυσμενών καιρικών συνθηκών, η προέλαση του ελληνικού στρατού ανακόπηκε.

Η κατάληψη των Ιωαννίνων φάνταζε δύσκολη υπόθεση, καθότι ο ελληνικός στρατός έπρεπε να εκπορθήσει τα οχυρά του Μπιζανίου. Ο ορεινός όγκος του Μπιζανίου, που δεσπόζει νότια των Ιωαννίνων, αποτελούσε εξαιρετικά ισχυρή αμυντική τοποθεσία, που επιπλέον είχε ενισχυθεί πρόσφατα με πέντε μόνιμα πυροβολεία, κατασκευασμένα υπό την επίβλεψη γερμανών ειδικών.

Η κυβέρνηση Βενιζέλου επιζητούσε τη γρήγορη απελευθέρωση της Ηπείρου, πριν από τη σύναψη συνθήκης ειρήνης μεταξύ των εμπολέμων στη Συνδιάσκεψη του Λονδίνου, που βρισκόταν σε εξέλιξη. Έτσι, ο στρατός της Ηπείρου ενισχύθηκε με μία ακόμη μεραρχία από τη Θεσσαλονίκη και υπό την ηγεσία του αντιστράτηγου Κωνσταντίνου Σαπουντζάκη ανέλαβε την πρώτη σημαντική επιθετική ενέργεια κατά των οχυρών του Μπιζανίου στις 29 Νοεμβρίου 1912, η οποία απέτυχε προς μεγάλη ανησυχία της ελληνικής κυβέρνησης.

ΧΑΝΙ ΕΜΙΝ ΑΓΑ (Βάση του γενικού στρατηγείου). Ο Αρχιστράτηγος Κωνσταντίνος με επιτελείς στη κεντρική είσοδο. Διακρίνονται από αριστερά οι: Π. Καραπάνος διευθυντής επί των αυτοκινήτων του επιτελείου και οδηγός του Διαδόχου, Λοχαγός Μεταξάς, Διάδοχος Κωνσταντίνος, Αντισυνταγματάρχης Β. Δούσμανης, Λοχαγός Παπακωνσταντίνος και Υποστράτηγος Π. Δαγκλής

Στις 8 Δεκεμβρίου αποφασίστηκε η αποστολή δύο ακόμη μεραρχιών στην περιοχή, ενώ την επομένη ο διάδοχος Κωνσταντίνος με τηλεγράφημά του προς την πολιτική ηγεσία έθετε θέμα αντικατάστασης του αντιστράτηγου Σαπουντζάκη, τον οποίον χαρακτήριζε «αδέξιον». Το ίδιο βράδυ, το Υπουργικό Συμβούλιο αποφάσισε να αναθέσει την ηγεσία του Στρατού της Ηπείρου στον Κωνσταντίνο, ο οποίος παρά τις αρχικές αντιρρήσεις του δέχτηκε. Στις 3 Ιανουαρίου 1913 η σχετική διαταγή έφθασε στο Στρατηγείο Ηπείρου, η οποία περιλάμβανε και τη ρητή απαγόρευση προς

τον στρατό της Ηπείρου να ενεργήσει οποιαδήποτε επιθετική ενέργεια πριν από την άφιξη του Κωνσταντίνου.

Ένα απρόοπτο γεγονός άλλαξε τη φορά των πραγμάτων. Ένα αυτοκίνητο με δύο άνδρες αυτομόλησε προς τις τουρκικές γραμμές. Ο Σαπουντζάκης, που ήθελε να αποκαταστήσει το στρατιωτικό του γόητρο, εξέφρασε τους φόβους του προς το Υπουργείο Στρατιωτικών ότι οι επιβάτες του αυτοκινήτου θα πρόδιδαν στους Τούρκους τη διάταξη των ελληνικών δυνάμεων και διατύπωσε τη γνώμη ότι μία αιφνιδιαστική επίθεση πριν από την άφιξη του διαδόχου θα απέφερε ουσιαστικά αποτελέσματα. Το αίτημά του έγινε δεκτό από το επιτελείο και η νέα επίθεση κατά των οχυρών του Μπιζανίου ξεκίνησε το πρωί της 7ης Ιανουαρίου 1913. Οι αμυνόμενοι κατόρθωσαν να αποκρούσουν και αυτή την επίθεση, προκαλώντας απώλειες στους Έλληνες επιτιθέμενους.

Το απόγευμα της 10ης Ιανουαρίου 1913 έφθασε στο μέτωπο ο Κωνσταντίνος, ο οποίος μετά την ενημέρωσή του από τον αντιστράτηγο Σαπουντζάκη, έδωσε εντολή την επόμενη ημέρα για κατάπαυση του πυρός. Ο νέος αρχηγός βρήκε αποδεδειγμένο τον στρατό, όχι τόσο από τις απώλειες στη μάχη, όσο από τα επακόλουθα του σκληρού χειμώνα (ψύξεις, κρουσπαγήματα) και της υπερκόπωσης των ανδρών. Οι μάχιμοι από 40.000 είχαν περιοριστεί στις 28.000 άνδρες, δύναμη μικρή για τον Κωνσταντίνο, προκειμένου να επιχειρήσει την τρίτη επίθεση για την κατάληψη του Μπιζανίου, που θα σήμαινε και την απελευθέρωση των Ιωαννίνων.

Στις 30 Ιανουαρίου ο Κωνσταντίνος ζήτησε ενισχύσεις, αλλά ο Βενιζέλος που επισκέφθηκε το μέτωπο απέρριψε το αίτημα του, καθώς δεν μπορούσαν να διατεθούν μονάδες από τη Μακεδονία. Το σχέδιο που εκπόνησε ο Κωνσταντίνος και οι επιτελείς του για την εκπόρθηση του Μπιζανίου προέβλεπε την εκδήλωση της κύριας επίθεσης στις 20 Φεβρουαρίου 1913. Νωρίτερα, στις 17 Ιανουαρίου, με επιστολή του προς τον Εσάτ Πασά τού είχε ζητήσει την παράδοση των Ιωαννίνων για λόγους ανθρωπιστικούς, μιας και η Τουρκία είχε ουσιαστικά χάσει τον πόλεμο. Η απάντηση του Τούρκου διοικητή ήταν αρνητική.

Στις 19 Φεβρουαρίου 1913, την παραμονή της γενικής επίθεσης, ο Κωνσταντίνος με κάποιες ενισχύσεις της τελευταίας στιγμής, διέθετε 41.000 ετοιμοπόλεμους άνδρες και 105 κανόνια, τα οποία άρχισαν να βάλουν με επιτυχία κατά των τουρκικών θέσεων στο Μπιζάνι. Ο Εσάτ Πασάς παρέταξε 35.000 στρατιώτες, άγνωστο αριθμό ατάκτων και 162 κανόνια.

Η γενική ελληνική επίθεση εκδηλώθηκε τις πρωινές ώρες της 20ης Φεβρουαρίου και μέχρι τις πρώτες βραδινές ώρες της ίδιας ημέρας τα ελληνικά στρατεύματα με εφ' όπλου λόγχη και μάχες εκ του συστάδην είχαν φθάσει στις παραφές των Ιωαννίνων, στον Άγιο Ιωάννη.

Καθοριστική συμβολή στην εξέλιξη αυτή είχε το 9ο Τάγμα του 1ου Συντάγματος Ευζώνων υπό τον ταγματάρχη Ιωάννη Βελισσαρίου, που υπερκέρασε τις τουρκικές δυνάμεις και βρέθηκε στα μετόπισθεν του εχθρού. Οι εύζωνες φρόντισαν να καταστρέψουν τα τηλεφωνικά δίκτυα, διακόπτοντας την επικοινωνία της τουρκικής διοίκησης με τον στρατό της, που παρέμενε αποκομμένος, αλλά άθικτος στο Μπιζάνι.

Η παράδοση ήταν πλέον μονόδρομος για τον Εσάτ Πασά. Στις 11 το βράδυ της 20ης Φεβρουαρίου έφθασε στις προφυλακές του 9ου Τάγματος Ευζώνων ένα αυτοκίνητο, στο οποίο επέβαιναν ο επίσκοπος Δωδώνης, ο υπολοχαγός Ρεούφ και ανθυπολοχαγός Ταλαάτ. Έφεραν μαζί τους επιστολή, που υπογραφόταν από τους προξένους στα Ιωάννινα της Ρωσίας, Αυστρο-Ουγγαρίας, Γαλλίας και Ρουμανίας και περιείχε πρόταση του Εσάτ Πασά προς τον Κωνσταντίνο για άμεση και χωρίς όρους παράδοση των Ιωαννίνων και του Μπιζανίου.

Στις 2 π.μ. της 21ης Φεβρουαρίου 1913 οι τρεις απεσταλμένοι, συνοδευόμενοι από τον ταγματάρχη Βελισσαρίου, έφθασαν στο στρατηγείο της 2ας Μεραρχίας. Εκεί περίμεναν την άφιξη ενός αυτοκινήτου, που τους οδήγησε στις 4:30 π.μ. στο χάνι του Εμίν Αγά, όπου έδρευε το ελληνικό στρατηγείο. Ο Κωνσταντίνος συμφώνησε με το περιεχόμενο της επιστολής και στις 5:30 το πρωί δόθηκε εντολή κατάπαυσης του πυρός σε όλες τις μονάδες. Στη διήμερη μάχη για την απελευθέρωση των Ιωαννίνων ο ελληνικός στρατός

είχε 284 νεκρούς και τραυματίες. Οι απώλειες για τους Τούρκους ήταν 2.800 νεκροί και 8.600 αιχμάλωτοι.

Το πρωί της 22ας Φεβρουαρίου 1913 οι πρώτες μονάδες του ελληνικού στρατού παρέλασαν στην πόλη υπό τις επευφημίες των κατοίκων. Τα Ιωάννινα, μετά από 483 χρόνια δουλείας, ήταν και πάλι ελεύθερα. Το χαρμόσυνο άγγελμα για την απελευθέρωση των Ιωαννίνων έγινε αμέσως γνωστό στην Αθήνα, σκορπώντας φρενίτιδα ενθουσιασμού. Ο Γεώργιος Σουρής δημοσίευσε στο Ρωμηό το ακόλουθο ποίημα:

Τα πήραμε τα Γιάννινα
μάτια πολλά το λένε,
μάτια πολλά το λένε,
όπου γελούν και κλαίνε.
Το λεν πουλιά των Γρεβενών
κι αηδόνια του Μετσόβου,
που τα έκαψεν η παγωνιά
κι ανατριχίλα φόβου.
Το λένε χτύποι και βροντές,
το λένε κι οι καμπάνες,
το λένε και χαρούμενες
οι μαυροφόρες μάνες.
Το λένε και Γιαννιώτισσες
που ζούσαν χρόνια βόγγου,
το λένε κι Σουλιώτισσες
στις ράχες του Ζαλόγγου.

Η απελευθέρωση των Ιωαννίνων, πέρα από την εξουδετέρωση κάθε σοβαρής τουρκικής απειλής στην Ήπειρο και την κυρίευση σημαντικού

πολεμικού υλικού, είχε επίδραση στο ελληνικό γόητρο, το οποίο μετά την επιτυχία αυτή εξυψώθηκε διεθνώς. Οι επιχειρήσεις στο Μπιζάνι σήμαναν ουσιαστικά και τη λήξη του Α' Βαλκανικού Πολέμου στο στρατιωτικό πεδίο. Τις επόμενες ημέρες ο ελληνικός στρατός κινήθηκε βορειότερα και ως τις 5 Μαρτίου 1913 είχε απελευθερώσει τη Βόρειο Ήπειρο.